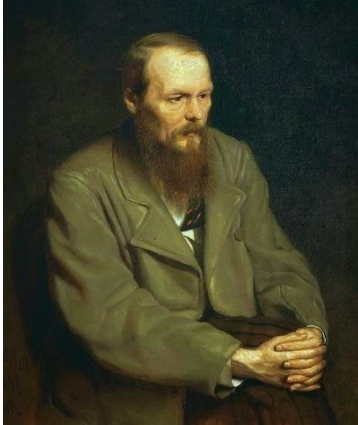

Ігор БРИНДАК

Назва цієї статті походить від вислову, який приписують російському письменнику Федору Достоевському: «Якщо Бога немає, то все дозволене». Суть цих слів у тому, що зростання релігійності суспільства веде до його морального оздоровлення і, навпаки, занепад релігійності - до його деградації. Ця теза неодноразово піддавалася і піддається критиці. Тому настав час присвятити їй окрему публікацію.

Як не дивно, але Федір Михайлович Достоевський насправді не є автором вище згаданого вислову, бо у його відомому романі «Брати Карамазови» він звучить дещо інакше: «Немає безсмертя душі, тоді немає і чесноти - значить усе дозволено». Ці слова сказав Ракітін, один із героїв роману. Однак і в цьому випадку теж було перефразування слів відомого французького філософа і математика Блеза Паскаля. Буквально у його прочитанні фраза звучить так: «Людська моральність цілком залежить від вирішення питання - безсмертна душа чи ні?»

Однак не важливо, хто першим прорік слова, винесені у заголовок, бо остаточно і Паскаль, і Достоевський хотіли сказати, що віра в Бога і в безсмертя душі веде до покращення взаємин у суспільстві та є запорукою моральної міцності. Але довкола цієї тези велось і далі ведеться велике число дискусій. І кожна сторона наводить свої приклади. На початку варто зауважити: не можна заперечити, що існують чесні й високоморальні атеїсти, так само як і аморальні представники тих чи інших релігій, у тому числі й християнства. Але чи є це вже достатнім аргументом, щоб заперечити тезу, яку у свій час висували Паскаль і Достоевський?

Варто тут навести одну аналогію. Кожна господиня знає, що одягу з білої тканини необхідно частіше прати, бо вона швидше забруднюється. Насправді це звичайний оптичний обман, бо одяг з білої тканини не стає бруднішою, аніж та, що пошита з тканини темної. Просто на білому, особливо на сніжно-білому, кожна часточка бруду чи найменша плямка відразу впадає в очі. Ще один приклад. Дерево в лісі, яке падає, створює набагато більший шум, ніж сотні дерев, які стоять. Подібно мається справа і з

релігійністю: моральне падіння, вчинене віруючою людиною, а особливо служителем Церкви, спричиняє набагато більший резонанс, ніж у подібному випадку з людиною, яка є далекою від Церкви.

А тепер перейдемо до прикладу історичного. Хто обізнаний із життям нашої Церкви, той, мабуть, чув про отців-редемптористів. Їхня офіційна назва - Чин Найсвятішого Ізбавителя. Цей орден постав у XVIII столітті, його заснував італійський священик, а пізніше і єпископ – святий Альфонс Марія Лігуорі (1696-1787). Перед тим як обрати своє священиче покликання, цей чоловік працював адвокатом у звичайному державному суді. А залишив він свою попередню працю тому, що одного разу зіштовхнувся там із корупцією. Варто зауважити, що особисто Лігуорі в жодних корупційних діях участі не брав. Просто він був настільки шокований фактом, що такі речі взагалі можливі, тож вирішив взагалі залишити адвокатську практику і стати священиком (див. Сиккари Антонио, «Портреты святых»: - Милан, «Христианская Росия» // т. 5-6, стор. 335-336). «Наївний, як дитина», - скаже, мабуть, хтось із читачів. З цим можна було б погодитися, якби не один нюанс: на той час Альфонс Марія Лігуорі пропрацював адвокатом уже вісім років, тобто тільки один раз упродовж восьми років людина зіткнулася із випадком хабарництва. А тепер запитаймо: як часто у наш час українські громадяни стикаються з корупцією? І коли порівняємо, тоді зрозуміємо, що означає пляма на білій одежі. Правда, дехто скаже, що, може, Лігуорі не знав, яка ситуація з корупцією була у тодішніх італійських судах. Мовляв, уявлення мав одне, а дійсність була гіршою. Уся справа в тому, що за всю свою адвокатську практику майбутній святий тільки один раз програв судову справу. Це, власне, і був той випадок, де суддя був підкуплений. До того часу кожна справа, за яку Лігуорі брався, закінчувалася його успіхом. Щоб так вдало вигравати судові справи, необхідно було знати, якими були тоді служителі Феміди і державна влада загалом. Бо у протилежному випадку програш мав би місце набагато частіше.

А може, тої ситуації релігія взагалі не стосувалася? Адже відомо, що це було XVIII століття - епоха Вольтера, Гольбаха, Мельє та інших, які відверто кидали виклики Церкві. Воно так, але до нашого випадку навряд чи підійде. Знаємо ж, що Альфонс Марія Лігуорі жив у державі, яка офіційно називалася Королівство Обох Сицилій. Тоді об'єднаної Італії ще не було, і Апеннінський півострів займало кілька держав, у їх числі й згадане королівство. Столицею його було місто Неаполь. І релігійність населення в тому районі була досить високою. Про це свідчить наступний приклад. Випадок цей, правда, вже мав місце після смерті святого Альфонса, а конкретніше - у 1798 році. Тоді в Неаполь прийшли французькі війська. Вони намагалися запровадити принципи так званої Великої французької революції, які, як відомо, базувалися на антиклерикалізмі. І, як наслідок, вибухнуло всенародне повстання. Повстанці об'єдналися в Армію Святої Віри і називалися санфедистами (сан фідє - свята віра). А своїм провідником вони обрали кардинала Фабріціо Руффо (див. Kucharczyk Grzegorz, «Cherwone karte Kosciola. Historia nieznaną»: - Poznan - 2002, с. 87-89). І завершилося тим, що санфедисти вибили французів з усієї Південної Італії. До речі, прийнято вважати, що італійське національне відродження (рісорджєменто) розпочалося у XIX столітті з П'ємонту. Тому іноді й говорять, що Галичина - це український П'ємонт. Насправді ж воно розпочалося у 1798 році в Неаполі. І вже сам факт, що неаполітанські повстанці називали себе Армією Святої Віри і своїм провідником обрали кардинала, говорить про те, як вони ставилися до Церкви. Крім того, слід мати на увазі, що на початку XVIII століття (це було якраз тоді,

коли Лігуорі та його сучасники здобували освіту) школи у Південній Італії були під опікою чернечих орденів. Вплив Церкви був відчутним і в університетах Південної Італії. І в будь-якому випадку у тодішніх навчальних закладах ніде не викладали, що життя з'явилося саме-собой, або, що Церква люто ненавидить науку. Тому такий низький рівень корупції, про який згадувалося вище, був спричинений релігійним вихованням. Тепер знову поглянемо на сучасну українську ситуацію. Багато хто зауважить, що у нас начебто теж населення релігійне. Такий висновок принаймні можна зробити за результатами соціологічних опитувань. Але для того, щоб вважати себе християнином, ще не достатньо в соціологічній анкеті дати позитивну відповідь про віру в Бога, не достатньо раз на рік відвідати храм. Зате набагато цікавіше буде прочитати відгуки, коли, наприклад, порушуються питання про викладання християнської етики або коли Церква вносить публічне застереження супроти абортів чи пропаганди гомосексуалізму. І тоді в інтернеті можна побачити велику кількість специфічних коментарів на зразок: «Церква всюди пхається», «то все вигадали жиди» (мається на увазі християнство як таке), «церковники усі однакові» і т.д. Цікава релігійність, чи не правда? До речі, у Неаполі, у XVIII столітті Церква також «всюди пхалася», а в освітній процес - особливо. А тепер перейдемо до історії більш сучасної. Є, наприклад, така держава як Норвегія. Її також притаманний досить низький рівень корупції. Можливо, мало хто знає, але ще до 2013 року у конституції Норвегії було записано, що Євангельсько-Лютеранська Церква має там статус державної. Закон передбачав, що основи віровчення цієї конфесії повинні були вивчатися у державних школах. Це не означало, що всі інші релігії були заборонені. Звісно ж, можна було не вірити в те, що навчає Євангельсько-Лютеранська Церква, можна було ходити до будь-якого храму або не ходити взагалі, але знати, чому навчає державна релігія, потрібно. І усунута ця вимога з конституції п'ять років тому була не на пропозицію якоїсь партії, а на бажання самої Євангельсько-Лютеранської Церкви. У Фінляндії ще зберігає силу закон, згідно з яким, якщо у одному класі знайдуться троє дітей одної релігії, то вони вже мають право вимагати, щоб їм викладали основи цього релігійного вчення, до того ж - за державний кошт. А що вже говорити про Німеччину, де існує податок на Церкву. Мається на увазі, що кожен громадянин у податковій декларації записує своє віросповідання. І, відповідно, частина із внесеного ним податку (а це в різних землях коливається в межах 8-9%) використовується на релігійні цілі. Це ще раз стосовно того, що «Церква всюди пхається».

Наведені вище факти є відповіддю на ще один закид, адже у зв'язку з поширенням секуляризаційних процесів іноді можна почути, що, мовляв, на Заході у Бога вірять менше, різні непобожні речі легалізують, а живуть краще. Але при цьому ми чомусь забуваємо, на яких принципах там жили тоді, коли створювали такий рівень життя. Тут відповідь очевидна. На жаль, у нас чомусь із Заходу люблять запозичувати тільки негативне, думаючи, що саме цей негатив і створить нам таке життя, як у Європі. Але щоб щось добре запозичити, то з тим завжди виникають великі труднощі. Тому й результати очевидні.

Але повернемося до тези, винесеної у заголовок. Чи справджується вона, чи ні - ми вже побачили. Та, можливо, є люди, які саме й тому відкидають віру в Бога, щоб їм було все дозволено. У такому випадку слід пам'ятати дві речі. У конституціях більшості держав є записаний такий принцип: «Незнання закону не звільняє від відповідальності». А тут буде не просто незнання, а й відверте ігнорування. А воно вже однозначно не лише не звільнить від відповідальності, але й ще обтяжить її. І, нарешті, останнє. Багато хто

навіть з числа віруючих забувають цікаві слова, записані у Святому Письмі: «Все мені можна, та не все корисне. Все мені можна, та не дам нічому заволодіти мною» (I Кор. 6:12). Якщо прийняти їх, тоді не потрібно боятися існування Бога чи якоїсь Його кари, а радше вірити в Його милосердя.

Ігор БРИНДАК. «... то все дозволене» // "Жива вода" № 5 2018